

In the article the analysis is made over of experiment of future students of the first course of faculty of navigator of the Kherson state marine academy in relation to the exposure of communicative and organizational inclinations. It is marked in the article, that by the basic task of teacher-philologist, there is preparation of the developed language personality of future specialist and the result of development of language personality of future ship officer is a perfect capture by necessary language potential and proof skills of communication in all spheres of vital functions, acquisition of language and communicative competence. In research basic tasks that belong during the study of social and humanitarian disciplines are the next: capture of communication a theory; cognition of his structure, functions, styles, moral principles; included in technology of this process; forming as a result of it of professional communicative skills and receptions; capture of communicative activity experience.

Key words: professional preparation, communicative capabilities, communication, language potential, communicativeness, competence, communicative competence, competence, publicly-humanitarian disciplines, future ship officer.

Рецензент: Кузьменко В.В.

УДК 378.147

Бобришева Н.М.*

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МОРСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті обґрунтовано модель формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі. На основі аналізу літератури визначено критерії, показники та рівні, педагогічні умови означеної готовності, а саме: забезпечення позитивної мотивації морських спеціалістів до майбутньої професійної діяльності в полікультурному середовищі; обізнаність майбутніх морських офіцерів із системою знань, умінь і навичок щодо професійної діяльності в полікультурному середовищі; використання міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки майбутніх морських офіцерів; упровадження інтерактивних технологій у процес підготовки майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Ключові слова: модель формування готовності, педагогічні умови, критерії, показники, рівні.

У сучасних умовах розвитку України одним із найважливіших завдань постає дослідження проблем галузі морського транспорту. Адже суспільна значущість і складність професії морських офіцерів вимагає високого рівня їх професійної підготовки, досконалих знань сучасної теорії, набуття відповідних навичок й опанування відповідних комунікативних моделей спілкування у полікультурному середовищі, для забезпечення ефективної взаємодії у полікультурному екіпажі.

Підготовка фахівців морського флоту є важливою складовою як вітчизняної професійної системи освіти, концептуальні положення якої висвітлені в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), так і міжнародних конвенцій стосовно підготовки моряків та безпеки судноплавства. Загальні питання щодо сутності професійної підготовки майбутніх морських офіцерів досліджувалися в працях В. Болотова, М. Гомзякова, М. Євтюхіна, Ю. Павличенко, В. Седих. Різні аспекти (проблеми, завдання, зміст, принципи, методи, умови, форми та ін.) полікультурної освіти, полікультурного виховання та розвитку освітнього середовища висвітлюються у чисельних дослідженнях зарубіжних та вітчизняних вчених (Д. Бенкс, В. Болгаріна, О. Глузман, Л. Голік, О. Грива, О. Гукаленко, Я. Гулецька, О. Гуренко, О. Джуринський,

* Бобришева Н.М.*

Г. Дмитрієв, О. Ковальчук, І. Лощенова, В. Макаєв, З. Малькова, С. Нієто, Л. Редькіна, Н. Романенко, Л. Супрунова, О. Сухомлинська, Н. Терентьєва, Е. Хакімов, М. Хінт, Л. Чумак, А. Шогенов, Н. Якса та ін.).

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що проблема готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі ще недостатньо розроблена, а тому виникає потреба в розробці та обґрунтуванні моделі формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі.

Мета статті – теоретично обґрунтувати модель формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі.

При формуванні готовності морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі ми спиралися на метод наукового моделювання.

Проблемі доцільності та ефективності використання моделювання для вдосконалення педагогічного процесу присвячено багато наукових праць (Н. Кузьміна, З. Курлянд, В. Міхеєв, О. Рудницька, В. Сластьонін та ін.).

У науково-довідковій літературі модель визначають як мірило, зразок, умовний образ чогось [7, с. 213]; схема опису предмета чи процесу [1, с. 550]. В. Міхеєв зазначає, що практична цінність моделі визначається тим, наскільки правильно враховано на етапах побудови моделі основні принципи моделювання (наочність, образність, об'єктивність) [3, с. 5].

Модель формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі передбачає такі складові: мету, що виявляється у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх морських офіцерів за допомогою формування їх готовності до професійної діяльності у полікультурному середовищі; компоненти підготовленості, підходи, методи, засоби і форми навчання, етапи організації пошуково-дослідницької діяльності, педагогічні умови, що сприяють досягненню поставленої мети, критерії оцінювання та рівні сформованості.

На підставі аналізу наукових праць О. Баглай, І. Гавриш, М. Галицької, В. Гончаренко, Л. Кондрашової, М. Кулакової, А. Линенко, В. Різника, О. Сакалюк, В. Терехової, С. Чиж виокремлено компоненти готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі, які входять до означеної моделі: мотиваційний, когнітивний, професійно-діяльнісний та відповідно критерії, показники, які відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Компоненти, критерії та показники сформованості готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі

Компоненти	Критерії	Показники
мотиваційний	настановний	позитивне ставлення до професійної діяльності морських офіцерів у полікультурному середовищі; інтерес до неї; прагнення займатися нею, удосконалити її ефективність; прагнення виявити толерантність у процесі взаємодії в полікультурному середовищі
когнітивний	знаннєвий	знання про аспекти полікультурного середовища, про особливості вербального та невербального спілкування з представниками різних культур, знання з професійної іноземної мови, знання про міжкультурний конфлікт та його подолання
професійно-діяльнісний	критерій практичної підготовки	комунікативні, організаційно-управлінські, контролювально-оцінні вміння

Одним із завдань дослідження було виявлення рівнів сформованості готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Нами визначено такі рівні: високий, середній, низький, які залежать від сформованості у майбутніх морських офіцерів особистісних рис і професійних якостей, суттєвих для успішної професійної діяльності.

Ефективність вищезначеної моделі визначається педагогічними умовами. Для того щоб, обґрунтувати педагогічні умови, розкриємо поняття «умова», «педагогічна умова».

Підручники з педагогіки розглядають умови як обставини, від яких що-небудь залежить [4, с. 23] та класифікують їх у дві групи умов функціонування педагогічної системи: зовнішні (виробничі, культурні, природничо-географічні, громадські) і внутрішні (навчально-матеріальні, морально-психологічні, естетичні) [6, с. 134].

Аналіз наукової літератури показав, що поняття «педагогічні умови» на сучасному етапі активно використовується у дисертаційних дослідженнях з методики професійної освіти. Так, К. Вишневська, розглядаючи педагогічні умови професійно орієнтованого навчання іноземних мов майбутніх фахівців економічного профілю, описує вищезначене поняття як обставини, за якими здійснюється навчально-виховний процес [2, с. 190]; О. Сакалюк, досліджуючи педагогічні умови формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі, розкриває їх як обставини успішного навчання менеджерів освіти, що впливають на їх рівень готовності до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі [5, с. 76].

Узагальнюючи різноманітні погляди науковців, під педагогічними умовами формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі ми розуміємо сукупність обставин, від яких буде залежати ефективність професійної взаємодії майбутніх морських офіцерів у полікультурному середовищі.

Аналіз стану підготовки майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі, науково-методичної літератури, власний досвід роботи у морському ВНЗ дали змогу виокремити педагогічні умови формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі:

- забезпечення позитивної мотивації морських спеціалістів до майбутньої професійної діяльності у полікультурному середовищі;
- обізнаність майбутніх морських офіцерів із системою знань, умінь і навичок щодо професійної діяльності у полікультурному середовищі;
- використання міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки майбутніх морських офіцерів;
- використання інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Розглянемо їх детальніше.

Реалізація першої педагогічної умови зумовлена концептуальними положеннями психології та педагогіки стосовно того, що спонукати особистість до діяльності та впливати на її поведінку можна лише за допомогою знання про її інтереси, схильності і потреби. Також мотивація до діяльності взаємопов'язана з формуванням у майбутніх морських фахівців категоріально-понятійного апарату досліджуваного утворення, усвідомлення ролі та важливості полікультурної підготовки. Таким чином, проблема пошуку засобів для реалізації першої педагогічної умови пов'язана з другою педагогічною умовою – обізнаністю майбутніх морських офіцерів із системою знань, умінь і навичок щодо професійної діяльності у полікультурному середовищі, яка реалізується включенням у процес професійної підготовки мультимедійного спецкурсу «Формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі».

На відміну від традиційного спецкурсу, перевагами мультимедійного є, по-перше, його інтерактивність; одночасність використання відео, аудіо, графіки, анімації;

використання гіперпосилань у тексті, які допомагають перейти від однієї частини посібника до іншої; він сприяє індивідуальному підходу до навчання майбутнього морського офіцера, його самостійній роботі.

Мета спецкурсу – підготовка полікультурно грамотного морського офіцера, який здатний до ефективної професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Відповідно до мети визначено основні завдання:

- оволодіння полікультурними знаннями;
- формування позитивної мотивації до професійної діяльності у полікультурному середовищі;
- формування у майбутніх морських офіцерів знань, умінь і навичок міжкультурного спілкування;
- здатність до правильної інтерпретації видів комунікативної поведінки членів полікультурного екіпажу.

Тематику спецкурсу розподілено на 2 взаємопов'язані змістові модулі:

Модуль I – «Теоретичні засади полікультурної освіти»;

Модуль II – «Практичний аспект взаємодії морських офіцерів з членами екіпажу у полікультурному середовищі».

Програму мультимедійного спецкурсу розраховано на 48 годин і представлено теоретичним блоком, до якого входять проблемні лекції, інтерактивні лекції, лекції-конференції, які проводились з використанням методів мозкового штурму, дискусії, демонстрації, ілюстрації, пояснення, презентації, рольової та ділової ігор та практичного блоку, який представлений рольовими та діловими іграми, кейсами, інтерактивно-демонстраційною грою, проектними роботами, віртуальними подорожами до країн.

Реалізація третьої педагогічної умови – використання міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки майбутніх морських офіцерів можлива за допомогою моделювання реальних ситуацій міжкультурного спілкування між представниками різних національностей. Для формування у курсантів цілісного бачення всіх аспектів полікультурності та реалізації полікультурних знань на практиці до тем з кожної дисципліни нами було розроблено ситуації міжкультурного спілкування, які б сприяли ефективному формуванню готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі, адже впродовж професійної підготовки майбутніх морських офіцерів реальні ситуації міжкультурного спілкування практично відсутні.

Зауважимо, що під час навчання дисциплін «Англійська мова», «Релігієзнавство», що викладаються на 1 році навчання у I семестрі, ситуації міжкультурного спілкування не повинні потребувати знань зі специфіки професійної підготовки.

Зокрема під час викладання дисципліни «Англійська мова» за темою «Їжа навколо світу» міжкультурна ситуація може бути такою: корейський кухар та український капітан складають меню та обмінюються думками щодо різноманітності страв корейського та українського походження, правил етикету під час їжі.

Під час вивчення теми «Персональна інформація» викладач може запропонувати розіграти ситуацію прибуття на судно українського третього помічника та його знайомства з багатонаціональним екіпажем.

При вивченні тем «Спорт», «Традиції та свята» український та іноземний морські офіцери можуть обмінятися інформацією щодо різноманітності видів спорту, свят і традицій у їх країнах.

Щодо дисципліни «Релігієзнавство», та викладач може запропонувати ситуацію обміну інформацією між філіппінським та українським морськими офіцерами про особливості релігій у їх країнах.

Щодо інших дисциплін, які викладаються з 2 по 4 рік навчання, то ситуації міжкультурного спілкування можуть потребувати знань з професійної підготовки

морських офіцерів, рівень яких залежить від проходження теми та року навчання. Зокрема під час викладання дисципліни «Організація та управління екіпажем» у ситуації, коли морський офіцер віддає наказ філіппінському матросу перевірити стан готовності лоцманського трапу, а той відповідає «Так», курсанти повинні знати про вимоги до стану лоцманського трапу та особливості філіппінської культури.

Четверта педагогічна умова формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі – використання інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі.

Питання використання інтерактивних технологій широко представлено в науково-педагогічній літературі. Зокрема теоретичні та практичні аспекти використання інтерактивних технологій представлено у працях російських та українських вчених (І. Абрамова, Н. Борисова, М. Кларін, В. Гузеєв, А. Мартинець, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко, Н. Суворова, М. Скрипник). Початок теоретичного усвідомлення інтерактивних технологій покладено давньогрецькими мислителями Сократом та Платоном, які наголошували на навчанні за допомогою бесід. Праці Дж. Дьюї, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці про теорію вільного розвитку та праці Л. Віготського, В. Шаталова, Ш. Амонашвілі про організацію суб'єкт-суб'єктного навчання покладені в основу теорії інтерактивного навчання. Зауважимо, що термін *інтерактивність* з англійської перекладається як «взаємодія».

Прикладом інтерактивних методів навчання, які сприятимуть ефективному формуванню готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності, є робота в парах, у групах, «карусель», «акваріум», метод «прес», фронтальні методи представлені методами «мікрофон», «незакінчене речення», «мозковий штурм», «мозаїка».

Системне, цілісне уявлення про структурні компоненти готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності у полікультурному середовищі, критерії, показники і рівні означеної готовності та впровадження педагогічних умов сприятимуть підвищенню якості підготовки морських спеціалістів, їх ефективній професійній діяльності у полікультурному середовищі.

З огляду на вищезазначене, у подальших розвідках слід більш детально зупинитись на впровадженні моделі формування готовності майбутніх морських офіцерів до професійної діяльності в полікультурному середовищі у професійній підготовці морських спеціалістів.

Література:

1. Большой толковый словарь русского языка [сост. С. А. Кузнецов; под ред. С. А. Кузнецова (гл. ред.) и др.] / Российская Академия Наук. Институт лингвистических исследований. – СПб. : Норинт, 1998. – 1536 с.
2. Вишневська К. Г. Імітаційно-ігрове навчання як процес формування творчих здібностей студентів вищої школи / К. Г. Вишневська // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. Вип. 46. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2007. – С. 190-193.
3. Дзядевич Ю. В. Професійний імідж студентів мистецьких спеціальностей: сутність, склад, методи діагностики: навчально-методичний посібник / Ю. В. Дзядевич. – Херсон : Айлант, 2012. – 88 с.
4. Педагогіка вищої школи: [навчальний посібник] / І. О. Бартенева, І. М. Богданова, І. В. Бужина, Н. І. Дідусь, М. С. Дмитрієва, З. Н. Курлянд та ін. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2002. – 344 с.
5. Сакалюк О. О. Педагогічні умови формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі / О. О. Сакалюк // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : Перша Всеукраїнська науково-практична конференція (Кіровоград, 15 червня, 2012 року) : матеріали доповідей та виступів. – Д. : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 2. – С. 76 – 83.

6. Терехова В. І. Особливості підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування / В. І. Терехова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія: Педагогіка, психологія і соціологія: зб. наук. пр. – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2010. – Вип. 8 (174). – С. 133-138.
7. Философский энциклопедический словарь / ред. кол.: С. С. Аверинцев и др. – 2-е изд. – М. : МГСЦ Союз, 1998. – 208 с.

Бобрышева Н.Н.

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ МОРСКИХ ОФИЦЕРОВ
К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ

В статье рассмотрена модель формирования готовности будущих морских офицеров к профессиональной деятельности в поликультурной среде. На основе анализа литературы автор выделяет и характеризует критерии, показатели и уровни, педагогические условия готовности, а именно: обеспечение положительной мотивации морских специалистов к будущей профессиональной деятельности в поликультурной среде; осведомленность будущих морских офицеров с системой знаний, умений и навыков профессиональной деятельности в поликультурной среде; использование межпредметных связей в процессе профессиональной подготовки будущих морских офицеров; внедрение интерактивных технологий в процесс подготовки будущих морских офицеров к профессиональной деятельности в поликультурной среде.

Ключевые слова: модель формирования готовности, педагогические условия, критерии, показатели, уровни.

Bobrysheva N.N.

MODEL OF FORMING OF READINESS OF FUTURE MARITIME OFFICERS FOR THEIR
PROFESSIONAL ACTIVITY IN MULTICULTURAL ENVIRONMENT

The problem of readiness of future maritime officers for their professional work in multicultural environment is difficult one to overcome. There are a lot of research studies that review the problem of cultural awareness, professional readiness of specialists, multicultural environment, its types and components. Nevertheless research on readiness of future maritime officers for their professional work in multicultural environment hasn't attracted attention of scientists. That is why it's important to describe special methods to provide opportunity for future maritime officers to feel confidence in mixed crew and to avoid typical mistakes. Future maritime officers should be taught with the help of simple key messages such as: we can't know every culture's norms but we can keep an open mind and cultivate a positive attitude; showing interest is often all that is needed to compensate the lack of knowledge about another's culture, we shouldn't abandon our own cultural values, knowing where your cultural values are situated on Hofstede's scale and we can help pinpoint where cultural differences lie, finally, misunderstanding is a normal part of communication and can be dealt in a positive way by keeping a sense of humour. In addition, teachers should use interactive technologies, such as discussion, e-learning, role-playing, case-study, projects to improve motivation of future maritime officers.

This paper seeks to describe the model of readiness of future maritime officers for their professional work in multicultural environment and the criteria, indicators and levels of readiness, its pedagogical conditions.

Key words: model of forming of readiness, pedagogical conditions, criteria, indicators, levels.

Рецензент: Кузьменко Ю.В.